

Capítol 1.
Desembre 2007
En honor a un record

Amb la mirada absent i el record encara a flor de pell, penso en petits retalls de tota una vida, que vénen presents al meu pensament com a diminutes gotes de rosada, minúscules, efímeres i penetrants.

Les imatges s'amunteguen, sense forma ni concert i les llàgrimes envaeixen el meu rostre; has estat sempre tant valent!..., tant lluitador!...

No em parlaves massa de tu mateix, del nen que en un moment donat vas ser, del jove adolescent..., sé que eren temps difícils els de la teva infantesa.

Com una fantasia nebulosa i sense color, se m'antulla un marrec prim i menut, de pell blanca i cara pigada, d'orelles generoses i aspres cabells negres, amb les mans brutes de fang i terra, i els genolls pelats. Els seus ulls brillaven i demanaven furtivament llibertat i aventura, enmig d'una realitat plena de pobresa i incomprensió. Tenia gana, calia treballar, al bosc, la terra, el que fos; volia jugar, sentir el risc de l'entremaliadura incontrolada, fins i tot un xic cruel.

El riu, per exemple, era un repte; estret però copios, el captivava, com un foc dominat pel vent.

—No t'acostis al riu, hi ha molt de corrent —li deia la mare.

Però el foc de l'atracció el rosegava i li demanava complicitat. Encisat i cautelós s'atansava a la vora, triava una pedra i seia, veient córrer despavorides les brillants espurnes transparents d'aigua. No hi havia massa temps per somniar; la realitat cruel i el crit dels budells el feien alçar-se i córrer cap a casa.

A casa l'esperaven la mare i el seu germà... i els seu quatre germanastres. El pare, bé, el pare de qui?, com sempre tenia la mirada furtivament dura i els ulls enrogits; a les seves mans tremoloses, un got es deixava acaronar amb insultant força, gairebé a punt de desfer-se en lluents esclatxes.

La mare, amb expressió vençuda i humiliada, però altiva, el mirava amb ràbia, amor, necessitat, impotència... No ho sabia definir.

—Martí, arribes tard- va dir la mare.

—Ho sento.

—Segur que t'has encantat de nou al poble. —El to de la mare anava pujant d'intensitat— No ho consenteixo, et creus que el menjar es gratuït? T'ho has de guanyar. Mira el teu germà. Ell sí que aprofita el temps, s'ha passat el dia ajudant el Genís amb la llenya.

—Però mare...—va començar a dir el Martí

—No et vull sentir —digué la mare mentre s’acostava amb el rostre cada vegada més desencaxat. Al mateix temps el pare va llençar el got a terra. El soroll dels vidres en trencar-se va espantar el Martí, però no va tenir temps de reaccionar doncs al moment va sentir la ma del pare al damunt del seu rostre. Una barreja de coïssor, fred, estupor, dolor i ràbia anava envaint el noi en trobar-se víctima de la injusta, injustificada i desargumentada agressió.

—I al llit sense sopar

No podia aguantar més. Només tenia dotze anys, però el seu cor era net, just, i no entenia per què havia recollit ell en un moment la brutícia continguda i les frustracions cruels, botí de guerra, de tots els qui l’envoltaven.

Ho havia decidit: passaria gana, passaria fred, les pedres del camí el nafrarien fins a caure dessagnat, però no podia suportar més la incomprensió d’aquells a qui ell donava cada el dia el cor i la seva infantesa.

Capítol 2
Març 1939
En Martí

Ja era nit fosca, el pare i la mare discutien cada vegada més obstinadament, amb crits motivats per la ofuscació que dóna la barreja d'alcohol, gana i desengany. Bé, en realitat el Martí no havia conegut mai el seu veritable pare. La mare mai li n'havia volgut parlar. Va ser fruit de l'adulteri, i ja s'encarregava la mare de recordar-li-ho cada vegada que ell no es doblegava a la seva voluntat, una voluntat de ferro, inhumana als seus ulls i sobretot al seu cor que es resistia a deixar una infantesa que en realitat mai havia viscut.

La decisió estava presa. Va agafar en un farcell les seves poques coses, uns pantalons esparracats i un jec de llana ja gastat. Tota la seva demás roba la portava posada. Va esperar que tot estigués en calma i va anar cap a la porta sigil·losament. Com que no sabia escriure no podia deixar cap avís a la Maria, la seva germanastra, l'única persona que el comprenia i que sempre li donava mostres de sincera complicitat. Un somriure de la Maria era suficient per perdonar-li al seu pitjor dia totes les mossegades amb que podia haver-lo sorprès.

Però no podia fer res més. Sabia que si s'acomiadava de la Maria, el seu plor li esblenaria el cor i potser no

seria capaç de marxar; a més el soroll despertaria la mare i el pare i no volia tornar a sentir ni els seus crits ni les seves mans humiliant-lo i maltractant-lo. I possiblement la Maria voldria anar amb ell. El Martí l'estimava massa per poder consentir-ho. Ella només tenia vuit anys; tot i que no se la podia definir massa com una gran llar, era millor per a ella quedar-se a casa que sortir a una aventura incerta i desesperada, potser massa cruel i irreversible.

Així que va marxar sense fer soroll.

Anava sentint cada cop més por a mesura que es distanciava de casa. Una llunyana remor de trets en la nit alimentava encara més la seguretat que potser demà seria presa d'una bala mal dirigida, de la fam d'alguna fera o víctima de la feblesa del seu propi cos debilitat per la gana, la por i l'aprenentatge forçós de la dura lliçó d'estar creixent de cop.

La guerra en què es trobava el país feia encara més difícil poder dedicar-li un somriure a la vida, per petit que fos. El Martí no entenia com podien lluitar persones que poc temps abans formaven part d'un engranatge comú. Tots parlaven de política, d'ideologia. Ell no entenia res. Només volia viure. Volia viure i sentia que tot plegat li estava arrencant del cor fins i tot les ganes de plorar.

Enmig de l'angoixant inquietud que l'embolcallava, va escoltar l'agut plany del corrent del riu; el cridava. S'hi va acostar. La nit feia encara més atractius els tons que desprenien les bombolles d'aigua que corrien

descontrolades i anàrquiques, però lliures. No podia deixar de mirar els seu reflex brillant, fins i tot descarat; era un repte de llum enmig de la foscor. El que feia uns moments li semblava un plany es va convertir de cop en un estrepitós concert de veus burletes i desenfadades, d'altives notes que convidaven a l'enveja d'estar passant majestuoses i triomfadores, sense que res ni ningú pogués aturar-les.

Es va asseure en una pedra. Sentir l'aigua li donava seguretat. Tremolava de fred, però valia la pena viure aquell moment tan íntim i només seu, i que ningú li podria mai prendre.

No recordava que va passar després. Segurament la son el va vèncer. Es va despertar gelat i tremolós quan gairebé es feia de dia. No se sentia els peus ni les mans i tenia les cames i tot el cos encarcerats, però dins seu creixia un nou miratge: seria com aquelles gotes d'aigua, tindria una vida i ningú ni res l'aturaria, només la mort.

Debilitat per la gana i l'angoixa, va emprendre el camí cap un destí incert, sense passat ni present, i potser sense futur. Li pesaven les cames i cada passa suposava un esforç per damunt de les seves possibilitats. No sabia quant de temps seria capaç de seguir, però no podia defallir. Havia d'allunyar-se i deixar enrere el malson que havia estat la seva vida els darrers mesos.

La guerra, la mare convivint amb el Ramon, els quatre germanastres del Martí, el seu germà Jacint que semblava gaudir amb els seus pitjors moments, fins al punt que sempre estava disposat a fer-lo quedar malament davant

la mare. El Cinto (com l'anomenàvem tots) magnificava les seves entremaliadures fins a fer-les semblar delictes horribles i maliciosament calculats. La mare sempre li feia cas; sabia entabanar-la fins al punt que la paraula del Martí no contava. Ell no es podia contenir, no suportava les injustícies ni que la mare no el deixés parlar quan el renyava. El seu cor honest volia raonar per damunt de tot, però normalment acabava cridant de ràbia i donant un cop de puny o una puntada de peu al primer objecte que es creuava en el seu camí, la qual cosa provocava la irritació de la mare i li costava una bona bufetada, un càstig i la riota del seu germà.

Des de molt petit el Martí va patir la falta d'afecte. Mai no va conèixer el seu pare ni la mare li en volia parlar. Ell necessitava el caliu dels braços de la seva mare, l'acaronament dels seus llavis; però ella sempre estava enfeïnada o només tenia ulls per al seu germà, que, a més, s'encarregava d'acaparar la seva atenció cada vegada que el Martí s'acostava esporuguit, submís o plorós esperant una petita mostra d'estima. Se sentia rebutjat i no desitjat. Sovint pensava hauria estat millor que l'hagués abandonat en néixer. Potser ara, almenys, tindria algú que el comprengués, o, si més no, que li permetés ser una mica l'infant al que creia tenir dret.

La boira anava estrenyent cada cop més el seu camí, fins al punt que ja no es veia res. Sabia que anava pel costat del riu, doncs sentia el soroll de l'aigua, que l'encoratjava. Un obstacle indefinit va aturar el seu pas feixuc i el va fer caure al terra. No es podia aixecar; no tenia força. Va anar reptant esperant trobar una pedra o un matoll que l'ajudés a alçar-se, fins que va sentir com

les seves mans queien al buit, un buit suau i pastós a la vegada, que tibava d'ell amb impuls acariciador i insolent. Es va deixar portar amb la por, la resignació i el coratge de qui se sap transportat cap un destí incert, inevitable. De seguida va sentir la fredor de l'aigua, el cant de la seva remor i l'abraçada possessiva i egoista del corrent. Esgotat i vençut va tancar els ulls i es va imaginar protegit i acaronat per la mare; sentia cada cop més llunyà el barbull incontrolat de l'aigua i el seu cos ja no pesava. De cop es va fer un silenci estranyament alliberador...

Ja era ben clar quan el Pere i el seu gos Nyol van sortir, com cada dia. Al Nyol li agradava córrer davant del seu amo i amagar-se al darrere dels matolls, fins que el Pere el cridava. Però aquesta vegada el Nyol es va escapar més decidit que mai i no semblava mogut per la picarona juguesca que l'envaïa normalment. El Pere el va cridar, però el Nyol no venia. El va seguir cridant una i altra vegada fins que un mal presagi el va fer córrer en la direcció que ell havia seguit. La suor li queia per tota la cara i les seves cames s'anaven quedant sense força; ja no era cap nen. Però el fet de pensar que alguna cosa dolenta podia passar-li al seu gos, el seu fidel i inseparable company, el feia continuar endavant.

Es va aturar, exhaust, víctima de l'abatiment, la impotència, la ràbia i, sobretot, del dolor intern i esglaiant de saber-se vell, incapaç de vèncer el seu propi cos per més que els seus sentiments li demanaven córrer.

La vida del Pere no havia estat fàcil però tampoc es podia dir que hagués passat gana, la qual cosa, en aquells temps, era tot un luxe; això sí, havia tingut que treballar molt durament per tirar endavant amb els seus conreus i l'horta. El seu pare va morir quan ell era un nen i no tenia més germans. La mare i ell treballaven de sol a sol i es feien costat; reien i saltaven quan una pluja generosa els regalava els sentits en el seu moment just, o quan el sol lluent acompanyava la llarga sega; i ploraven quan una pedregada a deshora s'emportava tot el seu esforç i el preciós espectacle de la collita madura. Però la mare feia dos anys que l'havia deixat; no va poder lluitar contra el pas del temps i un cor dèbil i malalt...

I ell es va quedar sol, enmig d'una guerra que ningú no entenia però que tots havien de suportar. Es deia, sí, que allò s'acabava. Des de la batalla de l'Ebre, els republicans anaven perdent força i els nacionals alçats eren cada vegada més potents i estaven recolzats internacionalment. Ja feia gairebé tres anys que el país lluitava dividit per una exigència territorial, una antagònica rifa de favors casuals o enemics fortuïts, fruit només d'un atzar imposat. No era just. Tots tenien dret a viure sense por, amb llibertat...

Assegut a terra, distret, va oblidar per un moment el temps i es va deixar portar pels seus somnis, per la soledat i un estrany sentiment eteri, impersonal, no definible.

Ni ell mateix sabia quan de temps havia passat, però l'ombra de la realitat el va tornar a cobrir, com un mantell inseparable. Es va posar dret, disposat a seguir el

camí cercant al Nyol, amb una barreja d'esperança i desesperació. Aviat es va acabar la incertesa, doncs el Nyol va aparèixer en el seu camí, amb un estrany nerviosisme, inhabitual. Bellugava la cua mentre corria i les seves orelles es desplegaven a l'aire amb un harmoniós aleteig. Tenia el pèl marró, bastant llarg i fi, molt suau. Quan va arribar on era en Pere, se li va tirar al damunt, impacient, tot fent-li mossegadetes a la roba com si volgués tibar d'ell i portar-lo a algun lloc.

—Nyol, Nyol, quina alegria, on eres? Però què et passa? Em tiraràs a terra. Bé, bé, deixa'm, anem, anem.

I en Pere va seguir el seu gos tot intuïnt que havia trobat alguna cosa i volia portar-lo cap allà.

El Nyol anava corrent directe cap al riu, però es va aturar en sec en arribar a la vora; va mirar impacientment al Pere i es va posar a donar tombs al voltant d'alguna cosa, potser un matoll o una pedra. Però quan el Pere es va atancar va quedar sobtat per la sorpresa: atrapat entre l'aigua i unes arrels de la vora del riu, hi havia un cos, menut i nafrat, amb la roba esgarrinxada. S'hi va acostar i va veure que tenia una careta menuda i pigada; els ulls tancats li donaven un aire angelical i innocent; tenia mig cos enfilat en unes branques seques i les mans li penjaven pel davant sense força ni vida. Les cames suraven al damunt de l'aigua i el corrent semblava que volia tibar-les, però el cos no es movia.

El Pere va intentar treure'l de l'aigua. La roba s'havia enganxat entre el trenat de les branques i un filet de sang li corria per la cara, però no semblava gran cosa; Va fer

un esforç i el cos va seguir. El va arrossegar cap a terra. El Nyol saltava al costat nerviós i content alhora. El Pere va pensar que possiblement no hi havia res a fer, que s'havia mort ofegat, però el cos no estava inflat i tenia bon color. Només hi havia signes de la inclemència del riu, que amb la força del seu corrent havia volgut demostrar qui podia més; li havia esparracat la roba i només portava una sabata. Estava molt fred però tenia pols. Va pensar que possiblement havia caigut a l'aigua i l'esgotament l'havia deixat inconscient. Era un miracle que no s'hagués ofegat. Potser el batibull de matolls va frenar en sec la marxa inert del seu cos i el va acaparar com si es tractés d'un suculent i preciós botí de cacera; integrat en la barreja va anar surant i copejant pedres fins que un petit revolt va barrar la fuita del capriciós engraellat i el va deixar estancat a la vorera, presoner entre la terra i el corrent.

Seguint un instint improvisat i un recent adquirit sentiment indefinible, en Pere va agafar el noi en braços i va començar a caminar cap a casa seva, alleugerant cada cop més el pas. Mirava furtivament al noi, amb una omesa esperança que obrís els ulls o es mogués. Una rara sensació dins seu el removia contínuament amb pensaments contradictoris. I si no arribava a temps de reanimar el nen? I si no era ja viu? Potser estava perdent un temps preciós anant cap a casa, però, què podia fer a la vora del riu?

Va córrer fins a oblidar-se del seu propi cos; tornava a sentir que valia la pena viure i una certa il·lusió l'envaïa. La vida que feia un moment era gris s'havia tornat de cop

una aventura que depenia només d'ell mateix. Havia de salvar la vida del nen.

Suant i dolorit va arribar a casa. Amb molta cura va jaure el noi al seu llit i li va anar traient els petits retalls de roba molla i esmicolada que en algun moment l'havien vestit. El va tapar amb una manta i una pellissa per donar-li calor. Va escalfar una mica d'aigua i li va rentar les ferides amb delicadesa, mentre s'imaginava qui podia ser el nen, d'on venia i quin atzar l'havia dut a ell des d'una inexplicable gesta de la que molt pocs se n'haguessin sortit.

El Pere no va poder reprimir l'emoció quan, després d'una sobtada inquietud, seguida d'una dubtosa esperança i culminada per una resignada desesperació, el Martí va obrir els ulls. Tenia una mirada tendre, innocent i esporuguida, i, alhora, endurida i buida, absent, com si fugís furtivament d'algun sofriment inevitable.

Tremolava de fred i els budells li roncaven. En veure el Pere, va intentar alçar-se però no tenia força.

—No et moguis —li va dir—. No passa res; ets a casa meva; t'has caigut al riu, però ja no has de tenir por. Com et dius?

—Martí —va contestar amb veu entretallada.

—Jo em dic Pere. T'he curat les ferides i t'he tret la roba. El riu l'havia deixat esmicolada.

El Martí es va quedar amb el Pere. Sense un motiu concret, però es va quedar. La seva mirada demanava aventura, risc, soledat, allunyament, i a la vegada

seguretat, caliu i amor. Semblava fora de lloc i el seu cos demostrava una estranya inquietud per seguir endavant sense saber massa bé cap a on. Però malgrat tot, es va quedar.

No el coneixia, però tot ell expressava agraïment.

Era molt tímid, però el temps va demostrar que podia ser també terriblement contradictori: el mateix noi tendre i submís com un anyell, capaç d'obeir per damunt de qualsevol altra intenció, podia girar en un moment les seves emocions i esdevenir un lleó atrevit i famèlic, embrancat en espectacular batussa contra tot aquell que gosés portar-li la contrària. El seu pitjor geni es feia palès en qüestió de segons, però encara més breu era el retrobament amb aquell cor seu gran, molt gran.

Era capaç de lluitar fins a l'extenuació, fins a la mort si hagués convingut, per tot allò que ell considerava just. Podia defensar sense condicions qualsevol principi o raó que suposés una taca en aquell paper blanc i immaculat que pretenia de la seva vida. Es rebel·lava contra tot allò que als seus ulls esdevenia cruel, insultant o incert. No podia suportar la mentida. Era un paladí de cor noble, un gran cavaller sorgit d'un món sense escrúpols, doctrina ni control. Podia haver estat la imatge d'un Quixot sense llança ni escuder, sense grans gestes ni amors idealitzats; un cor aventurer ferit per la seva pròpia espasa invisible, pel seu propi entorn.

Alguna vegada el Martí parlava de la seva família; primer molt discretament, gairebé amb por i vergonya; després, ja amb més confiança, obria de bat a bat el seu

cor sincer, esgarrat per un impossible anhel de tendresa, per un amarg afany de conservar les il·lusions i la innocència d'una infantesa que la vida s'esforçava en arravatar-li sense miraments i que mai havia arribat a assaborir.

Tenia dotze anys i mai havia pogut ser infant, però mai havia deixat de ser-ho i possiblement sempre ho seria.

Era fort com el ferro rovellat a l'aire, i a la vegada dolç com aquell fruit madur, però oblidat a l'arbre. Enyorava uns genolls on seure segur i tranquil al capvespre i uns braços tendres de mare que l'acaronessin en el seu son; una cançó, un gest, una paraula que fes fugir les pors del seu petit món. Mai havia tingut res de tot això ni havia sentit l'afecte de l'entorn, i una estranya emoció l'envaïa cada cop que recordava com havia fugit, empès per tot allò que tant desitjava i mai havia pogut tenir.